

Sempervirenty v zimných záhradách

I. Tomaško: *Evergreens (Evergreen Woody Plants) in Conservatories. Život. Prostr., Vol. 38, No. 1, 32 – 35, 2004.*

The improvement of standards of habitation incorporates also the increase of the potential of adjustments in dwelling as well as business premises by means of vegetation. The predecessors of conservatories were the orangeries in historical parks as a part of dwelling complexes of manor houses and chateaux. Gradually they became a part of housing units and they served for relaxation and rest. Conservatories were set up with equipment, small architecture, water attractions using the stone and other natural materials according to the character and demands of plants grown in the conservatories. The evergreen plants were and still are the bearing assortment for conservatories owing to their permanent verdure and high ornamental effect.

Životný štýl a zimné záhrady

Pobyt človeka sa v priebehu života fragmentuje na mnoho miest. Ale domov, viazanie pobytu na určité miesto, je nenahraditeľný. Vzťah k domovu sa chápe ako vzťah ku konkrétnemu prostrediu bývania, trávenia voľného času a ďalších mimopracovných aktivít. V tomto procese majú aj zimné záhrady dôležité miesto, nakoľko umožňujú pobyt i trávenie voľného času na zodpovedajúcej kvalitatívnej úrovni.

Človek túži po atraktivite a so zvyšovaním životnej úrovne sa mení i životný štýl a neustále stúpajú jeho nároky na prostredie. Zimné záhrady ako súčasť obytného prostredia alebo ako reprezentatívny priestor na prezentáciu rôznych spoločenských udalostí sa stali súčasťou rôznych objektov. Dopĺňajú budovy divadiel, galérií, múzeí, ale aj reštaurácií, kaviarní a v súčasnosti i peňažných ústavov alebo administratívne budovy. Teda reprezentovať znamená v súčasnosti prezentovať krásu i v podobe vegetačných úprav interiérov.

História zimných záhrad

Predchodcami zimných záhrad u nás boli oranžérie, ktoré bývali súčasťou obytných komplexov kaštieľov. Slúžili často i ako parkové dominanty v blízkosti ich centra a na uskladnenie chúlolistivých drevín, prevažne sempervirentného (vždyzeleného) charakteru počas zimného obdobia. Na Slovensku sú známe oran-

žérie v historických parkoch Jasova, Mošoviec, Turčianskej Štiavničky, Spišského Hrhova a i. Najznámejšia a súčasne najatraktívnejšia bola dnes už nejestvujúca oranžéria v parku v Dubnici nad Váhom, ktorá mala dokonca odsúvaciu strechu. Oranžériu v parku v Topoľčiankach preslávilo pestovanie citrusových plodov, v ťažkých sudačoch sa tam pestovali araukárie, palmy, kamélie, cykasy, rododendróny a mnoho iných teplomilných rastlín, ktoré v letnom období skrášľovali nádvorie a parter blízkeho okolia kaštieľa.

Oddych a relaxácia v zimných záhradách

Účelom zimných záhrad je najmä predĺžiť pobyt človeka v atraktívnom a zdravom prostredí v zimnom období, keď príroda v našich podmienkach odpočíva. Človek tam môže príjemne tráviť voľný čas, ale súčasne sa i realizovať pestovaním a údržbou mnohých cenných taxónov okrasných rastlín. Úžitok je druhoradý, ale často i dopestované citrusové plody alebo banány chutia rovnako dobre ako importované.

Fyzikálne procesy prebiehajúce v zimných záhradách pôsobia na človeka blahodárne. Primárnu úlohu má pritom vegetácia, ktorá dominuje v každej zimnej záhrade. Svojimi extraktmi (vôňou, fytoncídmi, silicami a i.) upravuje kvalitu ovzdušia a vyvoláva pozitívne psychické stavy. Z tohto hľadiska sú najúčinnejšie sempervirenty, ktorých vegetačné procesy a atraktivnosť pretrvávajú po celý rok.

Vybavenosť interiéru zimnej záhrady

Zimná záhrada sa považuje za rozšírenie obytného priestoru, jeho prepojenie s terasou, vonkajšou prírodou alebo záhradou. Na vytvorenie príjemného pocitu je dôležité slnko, v našich podmienkach je však jeho využívanie limitované prevažne na letné obdobie. V zimnej záhrade sa môže využiť umelé osvetlenie a slnečné kolektory na zabezpečenie vyhovujúcej teploty. Interiér zimnej záhrady musí pôsobiť atraktívne v priebehu celého roka, preto je prirodzené, že v použití sortimente rastlín nesmú chýbať sempervirenty.

Aká je koncepcia prepojenia interiéru s exteriérom obytného domu? Najvhodnejšia je práve zimná záhrada, ktorá spája oba priestory, súčasne ich zladuje a zjednocuje. Nielen stavebné prvky a malá architektúra (dlažba, fontána, nábytok) môžu pomôcť zjednotiť interiéru s exteriérom, dôležitá je použitá vegetácia. Ak sa v interiéri využíva početný sortiment sempervirentov, nesmie sa na ne zabudnúť ani pri úpravách exteriéru. Štýl úprav zimnej záhrady vyplýva zo životného štýlu jej majiteľa a tiež zo súladu celku s jednotlivými detailmi v dizajne drobnej architektúry, ale aj vegetácie. K vytvoreniu celkovej atmosféry zimnej záhrady prispieva jej poloha, materiály použité na výstavbu, ako aj spôsob využívania a charakter susediacich miestností interiéru, resp. plochy exteriéru.

Uplatnenie sempervirentov v zimných záhradách

Neopakovateľnú atmosféru a pohodu v zimnej záhrade vytvára predovšetkým vegetácia, ktorá spolu s ďalšími prírodnými prvkami – vodou, drevom a kameňom formuje jednotlivé kompozície. Z vegetačných prvkov sú najatraktívnejšie sempervirenty (vždyzelené) taxóny stromov a kríkov, ktoré sa využívajú na rôznych výškových úrovniach, resp. priestoroch so špeciickými stanovištnými podmienkami:

- **Pôdopokryvné:** skalník rozložený – *Cotoneaster dammeri*, skalník Henryho – *C. henryanus*, skalník Franchetov – *C. franchetii*, bršlen Fortuneov – *Eunonymus fortunei* a jeho panašované kultivary, mahónia plazivá – *Mahonia repens*, brečtan – *Hedera sp.*, rojovník močiarny – *Ledum palustre*, pachysandra vrcholová – *Pachysandra terminalis*, p. lavrolistá – *P. laurifolia*, zimozeleň väčšia – *Vinca major*, z. menšia – *V. minor* a z vresovcovitých vresovec – *Erica sp.*, vres – *Calluna sp.* a kľukva – *Vaccinium sp.*

Oranžéria v parku pri kaštieli v Turčianskej Štiavničke. Foto: autor

Sortiment sempervirentov pred nasťahovaním do oranžérie. Foto: autor

Zimná záhrada je nielen rozšírením obytného priestoru, ale vhodne upravuje aj klimatické podmienky v dome. Foto: archív redakcie

• **Tieňomilné:** abélia veľkokvetá – *Abelia grandiflora*, aukuba japonská – *Aucuba japonica* a jej kultivary (*variegata*, *salicifolia* a i.), kamélia sasanková – *Camelia sasanqua*, mahónia cezmínolistá – *Mahonia aquifolium*, m. Bealova – *M. bealii*, filirea okrasná – *Phillyrea decora*, trstovník – *Pseudosasa sp.*, kalina Davidova – *Viburnum davidii*, k. vráskavolistá – *V. rhytidophyllum*.

• **Pre nízky parter:** dráč krušpánovitý – *Berberis buxifolia*, krušpán vždyzelený – *Buxus sempervirens*, k. úzkolistý – *B. angustifolium*, k. Bullatov – *B. bullatus*,

skalník drobnolistý – *Cotoneaster microphylla*, s. rozložený – *C. dammeri*, kordylínka austrálska – *Cordyline australis*, lykovec vavrínový – *Daphne laureola*, fuchsia hybridná – *Fuchsia hybrida*, choisia – *Choisya ternata*, lykovec vavrínový – *Daphne laureola*, l. muránsky – *D. arbuscula*, l. voňavý – *D. cneorum*, hortenzia veľkolistá – *Hortensia macrophylla* a kultivary (*Serrata* a i.), trstovník palmovitý – *Pseudosasa palmata*, rozmarín lekársky – *Rosmarinus officinalis*.

• **Stredná úroveň kríkov:** dráč Júliin – *Berberis julianae*, d. Gagnepainov – *B. gagnepainii*, d. verukalový – *B. verruculosum*, skalník Franchetov – *Cotoneaster franchetii*, lykovček veľkoplodý – *Daphniphyllum macropodum*, krotónovec strakatý – *Codiaeum variegatum*, var. *pictum*, cistus vavrínolistý – *Cistus laurifolius*, bršlen japonský – *Euonymus japonica*, ibištek sirsý – *Hybiscus syriacus*, fuksia – *Fuchsia sp.* (a početné kultivary), kalmia širokolistá – *Kalmia latifolia*, leycestéria – *Leycesteria formosa*, zemolez kapučňovitý – *Lonicera pileata*, zob japonský – *Ligustrum japonicum*, z. lesklý – *L. lucidum*, myrta obyčajná – *Myrthus communis*, osmand voňavý – *Osmanthus ilicifolius*, vavrínovec lekársky – *Prunus laurocerasus*, rododendron hybridný – *Rhododendron hybridum*, ruža stálokvitnúca – *Rosa semperflorens*, r. ligotavá – *R. laevigata*, skimia japonská – *Skimmia japonica*, kalina úzkolistá – *Viburnum tinus*, k. úžitková – *V. utile*.

• **Stromové a veľké kry:** jahodovec andrachnin – *Arbutus andrachne*, j. obyčajný – *A. unedo*, cistus – *Cistus sp.*, bršlen japonský – *Euonymus japonica*, kamélia japonská – *Camelia japonica*, eukalyptus gulatoplodý – *Eucalyptus gunnii*, fatsia japonská – *Fatsia japonica*, figovník lesklý – *Ficus benjamina*, f. kaučukový – *F. elastica* 'Decora' *Variegata*, f. lýrovitolistý – *F. lyrata*, cezmína – *Ilex sp.*, vavrín bobkový – *Laurus nobilis*, magnólia veľkokvetá – *Magnolia grandiflora*, oleander obyčajný – *Nerium oleander*, vavrínovec lekársky – *Prunus laurocerasus*, v. luzitánsky – *P. lusitanica*, hlohyňa šarlátová – *Pyracantha coccinea*, dub Turnerov – *Quercus turneri* 'Pseudoturneri', sparúania africká – *Sparuania africana*, stranvesia Davidova – *Stranvesia davidiana*, kalina vráskavolistá – *Viburnum rhytidophyllum*, k. úžitková – *V. utile*.

• **Popínavé:** bugénvillea holá – *Bougainvillea glabra* 'Choisy', cisus okrúhlostý – *Cissus rhombifolia*, c. antarktický – *C. antarctica*, figovník popínavý – *Ficus pumila*, brečtan popínavý a kolchický – *Hedera helix a colchica* (a početné kultivary), jazmín lekársky – *Jasminum officinale*, zemolez japonský – *Lonicera japonica*, vencovec kvetnatý – *Stephanotis floribunda*.

• **Náročné na svetlé a vzdušné stanovište:** ibištek čínsky – *Hibiscus rosa-chinensis*, hoja vosková – *Hoya carnosa*, mučenka belasá – *Passiflora coerulea*, filodendrón úhľadný – *Philodendron elegans*, f. popínavý – *Ph. scandens*.

Zaujímavé je aj uplatnenie niektorých vegetačných skupín:

• **Bambusy** – treba sadiť samostatne, nielen pre ich exotický habitus, ale aj preto, že ak sú vysadené s inými taxónmi, často ich prerastú a vytlačia (bambus palmovitý – *Bambusa palmata*, pabambus čierny – *Phyllostachis nigra* a i.).

• **Sukulenty** – vhodné sú napríklad tučnolist portulakový – *Crasula portulaca*, aloa stromčekovitá – *Aloe arborescens*, a. ostitá – *A. aristata*, rozchodník Sieboldov – *Sedum sieboldii* 'Mediovariegatum', agáva americká – *Agave americana*, mliečnik ohnivý – *Euphorbia milii* a niektoré kaktusy.

• **Ihličnany** – majú špecifické požiadavky na svetlo, a preto je ich využitie limitované. K najzaujímavejším použiteľným v zimných záhradách patria: araukária štíhla – *Araucaria excelsa*, a. andská – *A. araucana*, kryptoméria japonská – *Cryptomeria japonica* a niektoré borovice, napr. borovica mexická – *Pinus ajacahuite* a ďalšie.

Zimné záhrady majú svoju históriu, štýl a rôzne prevedenie. Ich dominantnou zložkou je však vegetácia, ktorá pestrou skladbou taxónov rôznych habitov, štruktúr, farieb a foriem vytvára čarovnú atmosféru. Vhodným doplnkom zimných záhrad je malá architektúra, nielen pre pohodlie, ale i výtvarné oživenie vegetačných kompozícií. Farby kvetov sú i v prípade sempervirentov lákavé a oživujú priestor s rôznorodou pôsobnosťou na psychiku človeka. Atraktívne sú zmeny vegetácie v dôsledku sezónneho i celkového priebehu rastu a dozrievania. Zaujímavé sú tiež plody, ktoré môžu obohatiť i stôl pestovateľa. Ba aj spevavé vtáctvo často spestruje priestor zimnej záhrady, ktorá potom hýri nielen farbami a tvarmi, ale aj zvukmi. Nepôsobí len na zrak, ale spevom vtákov alebo žblnkotom vody aj na sluch návštevníka. Zimné záhrady

Vegetácia je dominantnou zložkou zimnej záhrady, z vegetačných prvkov patria k najakrätivejším sempervirenty. Foto: archív redakcie

sú súčasťou obytného, ale i reprezentačného prostredia, dokumentujú životný štýl i celkovú kultúrnu úroveň.

Literatúra

- Brookers, J. : Veľká kniha malých záhrad. Príroda Bratislava, 1999, 224 s.
 Mišák, J.: Vždyzelené stromovité listnaté. Verlag der Gartenschönheit, Berlin, 1925, 79 s.
 Tábor, I., Tomaško, I.: Genofond Arboréta Mlyňany. Polygrafia Bratislava, 1992, 149 s.
 Volf, M. a kol.: Kvetinárstvo. Príroda Bratislava, 1976, 453 s.

Doc. Ing. Ivan Tomaško, CSc., Arborétum Mlyňany SAV, Vieska nad Žitavou 178, 951 52 Slepčany
arboretum_mlynany@nexta.sk